

MESLEKİ OLGUNLUK VE MESLEKİ KARARSIZLIĞIN AKILCI OLMAYAN İNANÇLARLA İLİŞKİSİ

Zeynep Hamamcı*

Aysel Esen Çoban*

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, mesleki olgunluk ve mesleki kararsızlık ile akılcı olmayan inançlarla ilişkisini incelemektir. Çalışmaya Gaziantep'te liselerde okuyan 282 öğrenci katılmıştır. Araştırmada veriler Mesleki Olgunluk Ölçeği, Mesleki Kararsızlık Envanteri ve Akılcı Olmayan İnançlar Ölçeği kullanılarak elde edilmiştir. Verilerin analizinde, regresyon analizi ve Pearson Momentler Çarpım Korelasyon Katsayısı kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda mesleki olgunluk ve mesleki kararsızlık genel akılcı olmayan inançlardan çok, meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlarla ilişkili olduğu bulunmuştur. Araştırmada meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançların genel akılcı olmayan inançlara göre, mesleki kararsızlık ve mesleki olgunluğu daha çok yordadığı belirlenmiştir. Ayrıca meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlar mesleki olgunluktan çok mesleki kararsızlıkla ilişkili olduğu belirlenmiştir.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Mesleki olgunluk, mesleki kararsızlık, akılcı olmayan inançlar.

ABSTRACT

The goal of this study was to examine the relationships among vocational maturity, career indecision and irrational belief. A total of 282 high school students were participated in the study. The Vocational Maturity Scale, Career Indecision Inventory

and Irrational Beliefs Scale were used to collect data. Regression analysis and Pearson Moment Correlations were used to analyze the data. The results showed that vocational maturity and career indecision were mostly related to irrational career belief rather than general irrational belief. It was also determined that irrational career belief predicted vocational maturity and career indecision more than general irrational belief. Further, it was found that irrational beliefs regarding career choice was correlated with career indecision rather than vocational maturity.

KEY WORDS: Vocational maturity, career indecision, irrational beliefs.

Meslek seçimi bireyin yaşamında verdiği önemli kararlardan biridir. Meslek seçimi yalnızca bireyin nasılsal bir işte çalışmak istediği ile ilgili olmayıp, aynı zamanda nasılsal bir hayat standardı içinde yaşamak istediğini de etkileyen bir karardır. Meslek gelişimi hayatı boyu süren bir süreç olarak değerlendirilmesine rağmen, özellikle lise yıllarında mesleki karar verme açısından kritik bir zaman dilimidir. Bu dönemde bulunan gencin, en azından meslek olarak seçeceği alan belirlemesi ve bu alana yönelmesi beklenmektedir.

Meslek gelişim kuramlarından Super (1957), meslek gelişimini evrelere ayırır ve her evrede bireyin yerine getirmesi gereken belirli gelişim görevleri olduğunu tanımlamıştır. Gençlerin meslek seçimine ilişkin en önemli gelişim görevleri ise giderek artan ölçüde

* Yrd. Doç. Dr. Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışma Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

kendini tanıma, olumlu ve gerçekçi bir benlik kavram geli tirme, çal maya ve mesleklere kar olumlu tutum geli tirme, i dünyas hakk nda do ru ve ayr nt l bilgi sahibi olma ve do ru tercihler yapma olarak belirlenmiştir (Kuzgun, 2000). Bu mesleki geli im görevlerini ba ar ile tamamlayan bireyler, mesleki olgunlu a eri mi say lmakta, do ru ve ak lc meslek seçimi yapabilmeye haz r olarak görülmektedirler. Mesleki olgunluk ise bireyin kendisine uygun ve gerçekçi meslek seçebilme yetene i olarak tanımlanmaktadır (King, 1989). Bir ba ka tanıma göre ise mesleki olgunluk, bireyin ak lc ve gerçekçi meslek seçimi için gerekli olan bilgi ve beceriyi kazanmasıdır (Levinson, Ohler, Caswell ve Kiewra, 1998). Yapılan bu tanımlar do rultusunda mesleki olgunluk, bireyin ilgi, yetenek, de er, ki ilik özellikleri ve beklentilerine uygun mesle e karar verabilmesi olarak açıklanabilir. Savickas'a (1990) göre, mesleki olgunluk düzeyleri yüksek olan bireyler, meslek seçiminde daha titiz davranmakta, kendilerinin ve ki ilik özelliklerinin fark nda olarak gerçekçi de erlendirmeler yapmakta ve böylece mesleklerinde daha ba ar l ve mutlu olmaktadır. Lise ça na gelmi gençlerin kendilerinden beklenen meslek geli im görevlerini ba ar ile yerine getirmemeleri, onlar n do ru ve ak lc kararlar vermelerini de zorla t rmaktadır. Böylece, dü ük mesleki olgunlu a sahip bireylerin mesleki karars zl k ya ama ihtimalleri de artmaktadır. Böylesi bir durumda, gençlerin seçenekler aras nda bocalad ı, s k s k kararlar n de i tirdi i ve bir türlü mesleki tercihlerini kesinle tirmede i görülmektedir (Kuzgun, 2000).

Meslek seçiminde, mesleki olgunluk gibi mesleki karars zl k da son y llarda ara t rmac lar n üzerinde durduklar konulardan biri olmu tur. Bireylerin mesleki karars zl k ya amalar dü ük mesleki olgunluk düzeyleri ile ili kili olmakla birlikte, karars zl n farklı nedenleri de bulunmaktadır. Örne in, bireyler ilgi ve yetenekleri ayrı mad için bir karars zl k ya ayabilir ya da bireyler her alanda üstün bir potansiyele sahip olduklarında birden fazla alanda kendilerini gerçekle tirme

olana bulduklar ndan karar vermekte zorluk çekebilirler (Kuzgun, 2000). Baz çal malarda mesleki karars zl n bir ki ilik özelli i oldu u belirtilmektedir (Newman, Gray ve Fugua, 1999). Örne in, mesleki karar net olmayan bireylerin yüksek kayg düzeyine sahip olduklar görülmektedir (Larson, Heppner, Ham ve Dugan, 1988). Di er çal malarda mesleki karars zl n bireylerin problem çözme becerisi (Larson ve Heppner, 1985), sürekli kayg durumu (Santos, 2001), depresif duygu durumu (Smith, 2002) ve mesleki kararlar alma yeterlili i (Taylor ve Popma, 1990) ile ili kili oldu u bulunmu tur.

Ancak son y llarda, mesleki rehberlikle ilgili literatürde, mesleki karars zl k bili sel bir bak aç s ndan incelenmektedir. Bu görü ü temel alan bili sel bilgi i leme yakla m nda (cognitive information processing approach) bireyin kendisi, seçenekler ve karar verme süreci ile ilgili bilgileri ve karar verme ile ilgili dü üncelerinin (metacognitions) mesleki kararlar alma sürecinde etkili oldu u belirtilmektedir (Sampson, Lenz, Reardan ve Peterson, 1999). Olumlu dü ünceler bireyin konu üzerinde odaklanmas n salamakta, onu bilgi arama davran na yönlendirmekte, seçeneklerin olumlu ve olumsuz yönleri hakk nda daha gerçekçi olarak düşünmesini salamaktadır. Oysa olumsuz dü ünceler, becerileri do ru olarak fark etmede, seçenekleri de erlendirmede ve bir meslek belirlemede bireyin motivasyonunu ve belirli bir i i yerine getirmeyle ilgili kapasitesine dair alg s n olumsuz yönde etkilemektedir. Bireylerin mesleki kararlar almalarında etkili olan olumsuz dü ünceler literatürde zaman zaman fonksiyonel olmayan mesleki inançlar (irrational career beliefs) (Krumboltz, 1990) ya da fonksiyonel olmayan mesleki dü ünceler (irrational career thoughts) (Sampson, Peterson, Lenz ve Reardon, 1998) olarak da adlandırılmaktadır. Bu konuda yapılan pek çok çal mada, meslek seçimine ili kin ak lc olmayan inançlar n mesleki karars zl k üzerinde olumsuz yönde bir etkisi oldu u bulunmu tur. Örne in Kirk (1997) tarafından yapılan

bir ara t rmada, üniversitede bir alan seçemeyen öğrencilerin, okuyacakları alan seçen öğrencilerden daha yüksek akılcı olmayan inançlara sahip oldukları bulunmuştur. Bir başka çalışmada da, mesleki kararsızlıkta yaklaşık % 53'ünü akılcı olmayan mesleki öğrencilerle karşılaştığı bulunmuştur (Osborn, 1998). Sounders, Peterson, Sampson ve Reardon (2000) tarafından yapılan bir çalışmada da akılcı olmayan mesleki öğrencilerin, mesleki kararsızlıkta önemli bir yordayıcı olduğu belirlenmiştir. Ayrıca meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlarla mesleki kararsızlık arasında olumlu yönde yüksek bir ilişki olduğu bulunmuştur (Dipeolu, Reardon, Sampson, ve Burkhead, 2002; Kleiman, Gati, Peterson, Sampson, Reardon ve Lenz, 2004; Osborn, 1998). Yapılan bu çalışmaların sonuçlarına göre, bireylerin meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlarının mesleki karar verme davranışlarında olumsuz yönde etkili olduğu anlaşılmaktadır.

Meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan öğrenciler mesleki karar verme sürecini olumsuz yönde etkilediği gibi, bireyin meslek gelişimini ve buna bağlı olarak mesleki olgunluk düzeyini de olumsuz yönde etkilemesi beklenmektedir. Ancak literatürde bireylerin mesleki olgunluk düzeyleri ile akılcı olmayan öğrenciler arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar oldukça sınırlıdır. Genellikle yaş, cinsiyet, kişilik özellikleri, ailenin desteği, model alınan kişilerin etkisi (Perrone, Zanardelli, Everett ve Chartrand, 2002), anne ve babanın eğitimi durumu (Kane, 1999), kardeş sayısı, akademik başarı (Sahranç, 2000) ve kontrol odağı (King, 1989; Luzzo, 1994; Sahranç, 2000; Taylor, 1982) gibi değişkenlerin mesleki olgunlukla ilişkisi incelenmiştir. Sadece Luzzo ve Smith (1998) tarafından yapılan bir ara t rmada, mesleki olgunluğun bir göstergesi olarak, bireylerin kendileri ve meslekleri inceleme davranışları ile meslek seçimine ilişkin yüklemeleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Ara t rmada mesleki kararlar alınırken kendi kontrolleri altında ve içsel faktörlerden kaynaklandığına inanan bireylerin daha fazla mesleki

ara t rma davranışlarına içine girdikleri belirlenmiştir. Aynı ara t rmada, meslek seçimine ilişkin yüklemelerle ilgili meslekleri ve kendini keşif davranışları arasında olumlu yönde ve orta düzeyde bir ilişki bulunmuştur. Yine ara t rmada, meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlarla meslekleri ve kendini keşif davranışları arasında ise düşük düzeyde ve anlamlı olmayan bir ilişki belirlenmiştir.

Lise öğrencilerinin mesleki tercihi yapmalarını etkileyen çeşitli faktörler bulunmaktadır. Bu konuda yapılan ara t rmlar bireyin yaş, cinsiyeti, sosyoekonomik düzeyi, anne babanın eğitimi düzeyi, yaşadığı yer, din, dil ve renk gibi kültürel özellikleri, aile yapısı, benlik kavramı gibi değişkenlerin, bireyin meslek seçiminde etkili olduğunu göstermektedir (Bozkurt, 1993; Friesen, 1986; Rojewski ve Hill, 1998; Topalan, 1982; Wallace-Broschius, Serafica ve Osipow, 1994). Bu çalışmada, bu faktörler arasından akılcı olmayan inançların, lise öğrencilerinin mesleki kararsızlık ve mesleki olgunluk düzeyleri üzerindeki etkisi incelenmektedir. Bu konu yurtdışındaki literatürde 1990'lı yıllardan beri sistematik olarak incelenmesine rağmen, ülkemizde öğrencilerin meslek gelişim süreçlerinde akılcı olmayan inançların etkisini de erlendiren bir ara t rma bulunmamaktadır. Benzer şekilde literatürde meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançların doğrudan mesleki olgunlukla arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Ülkemizde meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlar Kuzgun (2000) tarafından sınıflandırılmış olup, yalnızca Çakır (2003) tarafından geliştirilen Mesleki Karar Envanterinin bir alt boyutunda de erlendirilmektedir. Ayrıca Doğan (2005) tarafından yapılan bir ara t rmada da lise öğrencilerinin üniversite sınavına ve eğitime ilişkin yanlış inançların de erlendirilen bir ölçme aracı geliştirilmiştir. Bu nedenlerden dolayı bu çalışmada, lise öğrencilerinin genel ve meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlar ile mesleki kararsızlık ve mesleki olgunluk düzeyleri arasında bir ilişki olup olmadığının incelenmiştir. Ayrıca, genel akılcı

olmayan inançlar n ve meslek seçimine ili kin ak lc olmayan inançlar n mesleki olgunluk ve mesleki karars z l ne düzeyde yordad ara t r lmaktadır. Ak lc olmayan inançlarla mesleki olgunluk ve mesleki karars z l k aras ndaki ili kinin incelenmesine yönelik böyle bir çal man n hem ilgili literatüre katkı sa layaca hem de psikolojik danışmanlar n lise ö rencilerinin meslek geli imlerine yönelik yapacaklar mesleki rehberlik çal malar aç s ndan yararlı olaca dü ünlülmektedir.

Bu ara t rmada, yukarı da bahsedilen genel amaç do rultusunda a a daki sorulara cevap aranm t r:

1. Lise ö rencilerinin genel ve meslek seçimine ili kin ak lc olmayan inançlar ile mesleki karars z l k ve mesleki olgunluk düzeyleri aras nda bir ili ki varm d r?

2. Genel ve meslek seçimine ili kin ak lc olmayan inançlar, mesleki olgunluk ve mesleki karars z l anlamlı bir şekilde yordamakta m d r?

YÖNTEM

Örnekleme

Ara t rman n örnekleme, 2004/2005 ö retim yıl ikinci dönemde Gaziantep il merkezinde bulunan üç okulun 9., 10. ve 11.'inci s n flarda okuyan ve ara t rmaya katılmaya gönüllü 282 ö renciden olmaktadır. Ara t rmaya çal man n yapıld dönemde üniversite snav na girecek olan ve mesleki tercihlerini netle tirmiş olan lise üçüncü s n f ö rencileri dahil edilmemiştir. Grubun yaş aralı 14 ile 17 aras nda de imekte olup, yaş ortalamaları 15.78'dir (SS= .88). Ara t rmaya katılan ö rencilerin 166's (% 58.09) kız, 116's (% 41.1) erkek ö rencidir. S n f düzeyleri aç s ndan incelendi inde; 88'i (% 31.2) 9. s n fa, 83'ü (% 29.4) 10. s n fa, 111'i ise (% 39.4) 11. s n fa devam etmektedir. Yine, grubun 88'i (% 31.2) fen-say sal alanda, 114'ü (% 40.4) e it a r l kl alanda, 80'i ise (% 28.4) say sal alanda okumaktadır. Ayrıca grubun ço unlu u (% 66.7)

meslek ya da alan seçimi konusunda bir rehberlik yardım almad n belirtmiştir.

Veri Toplama Araçları

Mesleki Olgunluk Ölçeği (MOÖ): Ara t rmada lise ö rencilerinin mesleki olgunluk düzeylerini belirlemek amacıyla Kuzgun ve Bacanlı (2005) tarafından geliştirilen Mesleki Olgunluk Ölçeği kullanılm t r. Be li likert tipi derecelendirme ölçeği olarak geliştirilen ölçekte, 40 madde bulunmaktadır. Ölçek, "bana hiç uygun değil"(1), "bana pek uygun değil"(2), "bana biraz uygun"(3), "bana uygun"(4), "bana çok uygun"(5) seçeneklerinden oluşmaktadır. Mesleki Olgunluk Ölçeğinden elde edilen puanlar arttıkça, bireylerin mesleki olgunluk düzeyi de artmaktadır. Bu ölçekte kritik değer 143'dür. Ham puan 143'e ulaşmam bir ö rencinin mesleki olgunluk düzeyi düşük olarak kabul edilmektedir. Diğer taraftan, ham puan "143" ile "155" aras nda olan ö rencilerin kendilerinden beklenen mesleki olgunluk düzeylerine ulaşmalar ancak mesleki olgunluk düzeylerini geli tirmeye ihtiyaçları oldu u, ham puan "155" puana ulaşan ö rencilerin mesleki olgunluk düzeylerinin yüksek oldu u belirtilmektedir. Ölçeğin Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı .89 olarak hesaplanmıştır. MOÖ'nin geçerliliği ise, ö rencilerin MOÖ'nden aldıkları puanların akademik yetenekleri ile ili kisine, ö renim görülen s n f düzeyinin MOÖ'nden alınan puanları etkileyip etkilemediğ ve MOÖ'nin sosyal be enirlik faktöründen etkilenme derecesine bakılarak belirlenmiştir. Yapılan analizler sonucunda ölçeğin yeterli geçerlik değerlerine sahip oldu u bulunmuştur (Kuzgun ve Bacanlı, 2005).

Mesleki Karar Envanteri: Mesleki Karar Envanteri lise ö rencilerinin mesleki karars z l k düzeylerini ölçmek üzere Çakır (2003) tarafından geliştirilmiştir. Envanterde mesleki karars z l k; çşel çat malar, Kendini Yeterince Tanımama, Meslek ve Alan Bilgisi Eksikliği, Meslek Seçimine İli kin Ak lc Olmayan inançlar ve D şal Çat malar alt boyutlar nda bulunan

toplam 30 madde ile değerlendirilmektedir. Maddelere verilen cevaplar beş basamaklı likert tipi (bana çok uygun, bana biraz uygun, kararsızım, bana pek uygun değil, bana hiç uygun değil) bir dereceleme ölçeği halinde hazırlanmıştır. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 150, en düşük puan ise 30'dur. Tek yönlü olarak puanlanan envanterden alınan düşük puan mesleki kararlılığı, yüksek puan ise mesleki kararsızlığı göstermektedir. Ölçeğin Meslek Seçimine İlişkin Akılcı Olmayan İnançlar alt boyutunda ise 4 madde yer almaktadır. Bu alt boyuttan alınabilecek en yüksek puan 20, en düşük puan 4'tür. Bu alt boyuttan alınacak yüksek puan bireylerin meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlara sahip olduklarını işaret etmektedir. Çakır (2003) envanterin geçerlik düzeyini belirlemek için lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerini ölçmek amacıyla geliştirilen Mesleki Olgunluk Envanteri ile korelasyonunu hesaplamak ve korelasyon katsayısı -.68 olarak bulunmuştur. Envanterin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .85'dir. Envanterin beş hafta ara ile uygulanan test-tekrar test korelasyon derecesi .83 olarak hesaplanmıştır. Bu araştırmada Meslek Seçimine İlişkin Akılcı Olmayan İnançlar alt boyutunun iç tutarlılık katsayısı ise .42 olarak belirlenmiştir.

Akılcı Olmayan İnançlar Ölçeği-Ergen Formu. Bu ölçek lise öğrencilerinin akılcı olmayan inançlarının ölçmek üzere Türküm, Balkaya ve Karaca (2005) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 16 maddeden oluşmaktadır. Ölçeye verilen yanıtlar hiç uygun değil (1 puan), tamamen uygun (5 puan) olacak şekilde beş basamaklı likert tipi ölçek üzerinde geliştirilmiştir. Ölçekteki maddelerin tümü akılcı olmayan inanç içerdiği için tek yönlü olarak puanlanmaktadır. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 80, en düşük puan ise 16'dır. Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .70, test-tekrar test korelasyonu ise .69 olarak bulunmuştur. Ölçeğin Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeği ile korelasyonu .47, Otomatik Düşünceler Ölçeği ile korelasyonu .85 olarak belirlenmiştir (Türküm, Balkaya ve Karaca, 2005).

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmacılar tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu ile çalışılan grup hakkında demografik bilgiler alınmaya çalışılmıştır. Kişisel bilgi formunda; cinsiyet, yaş, sınıf, okudukları bölüm ve meslek ve alan seçimine yönelik yardım almama durumu ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

Verilerin Analizi

Araştırmada lise öğrencilerinin akılcı olmayan inançlarının mesleki olgunluk düzeyleri ile mesleki kararsızlık düzeyleri arasındaki ilişki, Pearson Momentler Çarpım Korelasyon Katsayısı ile incelenmiştir. Ayrıca, araştırmada genel ve meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançların mesleki olgunluk ve mesleki kararsızlık anlamlı bir şekilde yordayıcı yordamadı regresyon analizi tekniği ile incelenmiştir.

BULGULAR

Öğrencilerin Akılcı Olmayan İnançlar Ölçeğinden elde ettikleri puanların ortalaması 60.42 (SS=8.03), Mesleki Olgunluk Ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması 147.46 (SS=15.95), Mesleki Karar Envanterinden aldıkları puanların ortalaması ise 72.85 (SS=22.12) ve Mesleki Karar Envanterinin Meslek Seçimine İlişkin Akılcı Olmayan İnançlar alt boyutundan elde ettikleri puanların ortalaması ise 7.90 (SS: 3.77) olarak bulunmuştur. Bu değerler incelendiğinde, öğrencilerin genel akılcı olmayan inançlarının yüksek, meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlarının ise düşük olduğu görülmektedir. Kuzgun ve Bacanlı (2005) tarafından sunulan kriterler incelendiğinde öğrencilerin kendilerinden beklenen mesleki olgunluk düzeylerine ulaşıyor oldukları söylenebilir. Ancak daha isabetli meslek seçimi yapabilmeleri için mesleki olgunluk düzeylerini geliştirmeye ihtiyaçları vardır. Elde edilen ortalamalardan öğrencilerin mesleki kararsızlık düzeylerinin de düşük olduğu anlaşılmaktadır.

Ara tırmada öncelikle, öğrencilerin Ak lc Olmayan inançlar ve Meslek Seçimine ili kin Ak lc Olmayan inançlar Ölçeklerinden elde ettikleri puanların Mesleki Olgunluk Envanteri ve Mesleki Karar Envanterinden aldıkları puanlar ile korelasyonlar incelenmiş ve sonuçlar Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1: Genel Ak lc Olmayan inançların ve Meslek Seçimine ili kin Ak lc Olmayan inançların Mesleki Kararsızlık ve Mesleki Olgunlukla Olan Korelasyonlar

Alt Boyutlar	Genel Ak lc Olmayan inançlar	Meslek Seçimine ili kin Ak lc Olmayan inançlar
Mesleki Karar Envanteri	.07	.75**
İçsel Çatışmalar	.08	.59**
Kendini Yeterince Tanımama	.05	.50**
Meslek ve Alan Bilgisi Eksikliği	.12*	.49**
Meslek Seçimine ili kin Ak lc Olmayan inançlar	.04	-
Dışsal Çatışmalar	.05	.56**
Mesleki Olgunluk Ölçeği	.11	-.51**

*p<.05 **p<.01

Yapılan analiz sonucunda Ak lc Olmayan inançlar Ölçeğinin, Mesleki Karar Envanteri’nin geneli ile korelasyonu .07 (p>.05), içsel çatışmalar alt boyutu ile .08 (p>.05), kendini yeterince tanımama alt boyutu ile .05 (p>.05), meslek ve alan bilgisi alt boyutu ile .12 (p<.05) ve dışsal çatışmalar alt boyutu ile .05 (p>.05) düzeyinde ilikili olduğu bulunmuştur. Elde edilen bu değerlerden genel ak lc olmayan inançların mesleki kararsızlıkla olan korelasyonun genel olarak düşük ve önemsiz olduğu görülmektedir. Ak lc Olmayan inançlar Ölçeğinin Mesleki Karar Envanterinin Meslek ve

Alan Bilgisi Eksikliği alt boyutu ile olan korelasyonu düşük ancak önemli bulunmuştur. Ak lc Olmayan inançlar Ölçeğinin Mesleki Olgunluk Ölçeği ile korelasyonu ise .11 (p>.05) olarak bulunmuştur. Bu değerlerden de genel ak lc olmayan inançların mesleki olgunlukla korelasyonu da düşük ve anlamlı olmadığı belirlenmiştir.

Mesleki Karar Envanterinin Meslek Seçimine ili kin Ak lc Olmayan inançlar alt boyutu ile korelasyonu .75 (p<.01) olarak bulunmuştur. Bu değer mesleki kararsızlıkla meslek seçimine ili kin ak lc olmayan inançlar arasındaki olumlu yönde ve yüksek düzeyde bir ilikinin olduğunu göstermektedir. Mesleki Karar Envanterinin, Meslek Seçimine ili kin Ak lc Olmayan inançlar alt boyutunun diğer alt boyutlarla korelasyonu incelendiğinde, bu değerlerin, içsel çatışmalar alt boyutu ile .59 (p<.01), kendini yeterince tanımama alt boyutu ile .50 (p<.01), meslek ve alan bilgisi alt boyutu ile .49 (p<.01) ve dışsal çatışmalar alt boyutu ile .56 (p<.01) düzeyinde ilikili olduğu bulunmuştur. Bu değerlerden de meslek seçimine ili kin ak lc olmayan inançların, mesleki kararsızlıkla korelasyonlarının olumlu yönde ve orta düzeyde olduğu anlaşılmaktadır. Mesleki Karar Envanterinin Meslek Seçimine ili kin Ak lc Olmayan inançlar alt boyutu ile Mesleki Olgunluk Ölçeği arasındaki korelasyon ise -.51’dir (p<.01). Bu değerlerden de meslek seçimine ili kin ak lc olmayan inançların mesleki olgunlukla olan korelasyonun olumsuz yönde ve orta düzeyde olduğu anlaşılmaktadır.

Genel ak lc olmayan inançların ve meslek seçimine ili kin ak lc olmayan inançların mesleki kararsızlık ve mesleki olgunlukla ne düzeyde yordadığına ili kin yapılan basit regresyon analizi sonuçları ise Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2: Genel Akılcı Olmayan İnançların ve Meslek Seçimine İlişkin Akılcı Olmayan İnançların Mesleki Kararsızlık ve Mesleki Olgunluğu Yordamasına İlişkin Basit Regresyon Analizi Sonuçları

Ölçekler	B	β	t	p	R	R ²
Mesleki Kararsızlık						
Akılcı Olmayan İnançlar	.86	.07	1.32	.187	.08	.01
Meslek Seçimine İlişkin Akılcı Olmayan İnançlar	.12	.74	18.68	.001	.74*	.55
Mesleki Olgunluk						
Akılcı Olmayan İnançlar	.47	.12	2.17	.031	.12	.02
Meslek Seçimine İlişkin Akılcı Olmayan İnançlar	.12	.51	9.94	.001	.51*	.26

*p<.001

Tablo 2 incelendiğinde, genel akılcı olmayan inançların mesleki kararsızlıkta oldukça düşük bir oranda açıkladığı bulunmuştur ($R^2=.08$, $R=.01$, $F=1.74$, $p>.187$). Meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlar ise mesleki kararsızlıkta ilişkin varyansın yaklaşık %55'ini anlamlı şekilde açıkladığı belirlenmiştir ($R^2=.74$, $R=.55$, $F=349.07$, $p<.001$). Ayrıca genel akılcı olmayan inançlar mesleki olgunluğun yaklaşık %02'sini açıklarken ($R^2=.12$, $R=.02$, $F=4.71$, $p<.031$), meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlar mesleki olgunluğun %26'sını açıklamaktadır ($R^2=.51$, $R=.26$, $F=98.92$, $p<.001$).

TARTIŞMA

Bu araştırmada elde edilen bulgular incelendiğinde, araştırmaya katılan lise öğrencilerinin çoğunluğunun meslek ya da alan seçimi konusunda okul psikolojik danışmanından herhangi bir rehberlik yardım almamalarına rağmen, mesleki kararsızlık düzeylerinin genel olarak düşük olduğu görülmektedir. Bu sonuç bu araştırmada incelenmeyen dikey, kişisel veya çevresel nedenlerden kaynaklanabilir. Örneğin öğrenciler bu konuda öğretmenlerinden, ailelerinden ya da diğer akran gruplarından bir yardım almıyor olabilirler ya da yine karar vermelerine yardımcı edecek mesleki davranışlar kendiliklerinden sergileyemiyor olabilirler. Bu bulgu literatürde yapılan bazı araştırmaların sonuçları ile tutarlı

görülmektedir (Hamamcı ve Hamurlu, 2005; Hijazi, Tatar ve Gati, 2004).

Yine çalışmaya katılan öğrencilerin genel olarak kendilerinden beklenen mesleki olgunluk düzeylerine ulaşıyor oldukları bulunmuştur. Bu bulgu ülkemizde ve (Çoban-Esen, 2005; Kuzgun ve Bacanlı, 2005) ve yurtdışında yapılan (Brown, 1997;1999) bazı çalışmalarda tutarlıdır. Ancak Kaniç (1999), bu araştırmada elde edilen bulgulardan farklı olarak ODTÜ hazırlık okulu öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerini incelemiş ve çalışmaya katılan öğrencilerin %73.9'unun yeterli mesleki olgunluğa ulaşımadığını, %23.1'inin mesleki olgunluğa sahip olduğunu bulmuştur.

Araştırmada elde edilen diğer bulgulardan ise, mesleki kararsızlık ve mesleki olgunluğun genel akılcı olmayan inançlardan çok, meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlarla ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Genel akılcı olmayan inançların mesleki kararsızlık ve mesleki olgunlukla ilişkisi düşük bulunmuştur ve bu inançlar mesleki kararsızlık ve mesleki olgunluğun oldukça düşük bir oranda açıkladığıdır. Bu bulgu daha önce Luzzo ve Smith (1998) tarafından yapılan araştırmaların bulgularıyla tutarlıdır. Bununla birlikte, meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançların Dipeolu, Reardon, Sampson ve Burkhead (2000), Kleiman, Gati, Peterson, Sampton, Reardon ve Lenz, (2004) ve Osborn'un (1998) çalışmaları ile tutarlı olarak mesleki

kararsızlıkla yüksek düzeyde korelasyona sahip olduğu belirlenmiştir. Ancak meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançların mesleki olgunlukla olan korelasyonu, mesleki kararsızlıkla olan korelasyonu ile karşılaştırıldığında biraz daha düşüktür. Meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlar ayrıca mesleki kararsızlığın yaklaşık % 55'ini açıklarken, mesleki olgunluğun % 26'sını açıklamaktadır. Bu bulgu, meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançların, mesleki olgunluktan daha çok mesleki kararsızlıkla ilişkili olduğunu göstermektedir.

Bu araştırmanın en önemli sonuçları, meslek seçimine ilişkin inançların Mesleki Karar Envanterinde yer alan ve dört maddeden oluşan Meslek Seçimine İlişkin Akılcı Olmayan İnançlar alt boyutu ile değerlendirilmesidir. Araştırmanın ikinci sonuçları ise araştırma örnekleminin yalnızca lise birinci ve lise ikinci sınıfta okuyan öğrencilerden oluşmasıdır. Bu sonuçları giderecek şekilde ileride yapılacak araştırmalar ve uygulamalar için aşağıdaki bazı öneriler getirilmiştir.

1. Bu araştırmanın sonuçları incelendiğinde, öğrencilerin mesleki kararsızlık ve mesleki olgunluk düzeyleri üzerinde meslek seçimine ilişkin sahip oldukları akılcı olmayan inançların etkili olduğu anlaşılmaktadır. Bu bulgudan hareketle, öğrencilerle yapılan mesleki rehberlik ya da mesleki danışman uygulamalarında onların meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançları belirlenebilir ve bu inançları değiştirmeye yönelik müdahaleler yapılabilir.

2. Ülkemizde meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançları ölçen bir ölçme aracı bulunmamaktadır. Böylesi bir ölçme aracının geliştirilmesi hem öğrencilerin meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlarının değerlendirilmesi hem de bu konuda yapılacak eğitim programlarının sonuçlarının değerlendirilmesi açısından yararlı olabilir.

3. Araştırmada öğrencilerin yüksek düzeyde akılcı olmayan inançlara sahip oldukları bulunmuştur. Okullarda bu tür öğrenciler belirlenerek, onların akılcı

olmayan inançlarının azaltacak akılcı duygusal davranışçaya yaklaşımla dayalı eğitim programları uygulanabilir.

4. Araştırma grubu genel olarak kendilerinden beklenen mesleki olgunluk düzeyine ulaşmakla birlikte grubun yaklaşık % 37.2'sinin puanı kritik değer olan 143 puanın altında. Bir başka ifadeyle öğrencilerin meslek gelişimleri ile ilgili mesleki inceleme yapma, meslek seçimi sorumluluğunu alma gibi mesleki tutum ve davranışları yeteri kadar yerine getiremedikleri, kendilerini geliştirmeye ihtiyaç duydukları anlaşılmaktadır. Bu nedenle, okullarda öğrencilerin mesleki olgunluk düzeylerinin gelişmesine yardımcı olacak gerek grup gerek bireysel rehberlik programlarının uygulanması son derece işlevsel ve yararlı olabilir.

5. Bu araştırma ortaokul öğrencilerini de dahil edilerek farklı örneklem grupları üzerinde tekrarlanabilir.

KAYNAKLAR

- Bozkurt, E. (1993). *Genel liseler ve meslek liseleri öğrencilerinin mesleki yönelimlerini etkileyen faktörler*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Brown, C. (1997). Sex differences in the career development of urban african american adolescents. *Journal of Career Development*, 23, 295-304.
- Brown, C. (1999). African american male student-athletes: career maturity differences at high school level. *National Association of Student Affairs Professionals Journal*, 2, 16-24.
- Çakır, M. A. (2003). *Bir mesleki grup rehberliği programının lise öğrencilerinin mesleki kararsızlık düzeylerine etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Çoban-Esen, A.(2005). lise son sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerinin yordayıcı bazdeki ilişkilerle göre incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6, 39–54.
- Dipeolu, A., Reardon, R. C., Sampson, J. P., & Burkhead, J. (2002).The relationship between dysfunctional career thoughts and adjustment to disability in college students with learning disabilities. *Journal of Career Assessment*, 10, 413-427.
- Doğan, H. (2005). *Bilgi verici danışmanlık programının üniversiteye giriş sınavı ve üniversite eğitimine ilişkin yanlış inançlara etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Frisen, J. (1986). The role of family in vocational development. *International Journal for Advancement Counseling*, 9, 87-96
- Hamamcı, Z. ve Hamurlu, K. (2005). Anne babaların meslek gelişimine yardımcı olmaya yönelik tutumları ve bilgi düzeylerinin çocukların mesleki kararlılıkları ile ilişkisi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10, 55–69.
- Hijazi, Y., Tatar, M., ve Gati, I. (2004). Career decision-making difficulties among Israeli and Palestinian Arab high-school seniors. *Professional School Counseling*, 8, 295-304.
- Kanık, D. Y. (1999). *Vocational maturity of metropolitan preparatory school students*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- King, S. (1989). Sex differences in a causal model of career maturity. *Journal of Counseling and Development*, 68, 208-215.
- Kleiman, T., Gati, I., Peterson, G. W., Sampson, J. P., Reardon, R. C., ve Lenz, J. G., (2004). Dysfunctional thinking and difficulties in career decision making. *Journal of Career Assessment*, 12, 312-331.
- Kirk, K.L. (1997). The relationship between dysfunctional career thoughts and choosing an academic major. *Dissertation Abstracts International*, 58, 3038A.
- Kuzgun, Y. (2000). *Meslek rehberliği ve danışmanlığına giriş*. Ankara:Nobel Yayınları.
- Kuzgun,Y. ve Bacanlı, F. (2005). Lise öğrencileri için Mesleki Olgunluk Ölçeği el kitabı. Y. Kuzgun ve F. Bacanlı (Ed.) *Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Kullanılan Ölçme Araçları ve Programlar Dizisi: PDR'de Kullanılan Ölçekler (1)*,s:109-140. Ankara: Nobel Yayınları.
- Krumboltz, J. D. (1994). The Career Beliefs Inventory. *Journal of Counseling and Development*, 72, 424-428.
- Larson, L. M. ve Heppner, P.P. (1985). The relationship of problem solving appraisal to career decision and indecision. *Journal of Vocational Behavior*, 26, 55-65.
- Larson, L. M, ve Heppner, P.P.(1988). Investigating multiple subtypes of career indecision through cluster analysis. *Journal of Counseling Psychology*, 35, 439-446.
- Levinson, E. M., Ohler, D. L., Caswell, S. & Kiewra, K. (1998). Six approaches to assessment of career maturity. *Journal of Counseling & Development*, 76, 475-482.
- Luzzo, D. S. ve Smith, A.J. (1998). Development and initial validation of the assessment of attributions for career decision making. *Journal of Vocational Behavior*, 52, 224-245.
- Newman, J.L., Gray,E.A, ve Fugua, D.R.(1999). The relation of career indecision to personality dimensions of the California Psychological Inventory. *Journal of Vocational Behavior*, 54, 174-187.

- Perrone, K. M., Zanardelli, G. Jr., Everette, L. W., & Chartrand, J. M. (2002). Role model influence on the career decidedness of college students. *College Student Journal*, 36, 109-112.
- Osborn, D.S. (1998). The relationships among perfectionism, dysfunctional career thoughts, and career indecision. *Dissertation Abstract International*, 59, 3746A
- Rojewski, J. ve Hill, R. (1998). Influence of gender and academic risk behavior on career decision making and occupational choice in early adolescence. *Journal of Education for Students Placed at Risk*, 3, 265-288.
- Sahraç, Ü. (2000). *Lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerinin denetim odaklarına göre bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmam Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Santos, P. J. (2001). Predictors of generalized indecision among Portuguese secondary school students. *Journal of Career Assessment*, 9, 381-396.
- Sampson, J. P., Peterson, G. W., Lenz, J. G. & Reardon, R. C. (1998). The design and use of a measure of dysfunctional career thoughts among adults, college students and high school students: The Career Thoughts Inventory. *Journal of Career Assessment*, 6, 115-134.
- Sampson, J. P., Lenz, J. G.; Reardon, R. C Peterson, G. W. (1999). Cognitive information processing approach to employment problem solving and decision making. *Career Development Quarterly*, 48, 3-18.
- Saunders, D. E.; Peterson, G. W.; Sampson, J. P.; Renrdon, R. C (2000). Relation of depression and dysfunctional career thinking to career indecision. *Journal of Vocational Behavior*, 56, 288-298,
- Savickas, M. L. (1990). *The use of career choice measures in counseling practice*. içinde; E. Watkins ve V. Campbell (Eds.), *Testing in Counseling Practice* (ss. 373-417). New Jersey: Erlbaum.
- Smith, H. M. (2002). An examination of efficacy and esteem pathways to depression in young adulthood. *Journal of Counseling Psychology*, 49, 438-448.
- Stead, G., Waton, M. ve Foxcroft, C. (1993). The relation between career indecision and irrational beliefs among university students. *Journal of Vocational Behavior*, 42, 155-169.
- Taylor, K. M. (1982). An investigation of vocational indecision in college students: correlates and moderators. *Journal of Vocational Behavior*, 21, 471-476.
- Taylor, K. M. ve Popma, J. (1990). An examination of the relationship among career decision making self efficacy, career salience, locus of control and vocational indecision. *Journal of Vocational Behavior*, 37, 17-31.
- Topalan, H. (1982). *10-11 yaş grubu çocuklarının geleceğe ilişkin düşledikleri meslekler*. Yayınlanmam Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Türküm, A.S. Balkaya, A., ve Karaca, E. (2005). Akılcı Olmayan inançlar Ölçeğinin lise öğrencilerine uyarlanması: geçerlik ve güvenirlik çalışmaları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 23, 77-87.
- Wallace-Brosnious, A, Serafica, F. C. ve Osipow, S. H. (1994). Adolescent career development: relationships to self-concept and identity status. *Journal of Research on Adolescence*, 4, 127-149.

SUMMARY

VOCATIONAL MATURITY AND CAREER INDECISION RELATIONS WITH IRRATIONAL BELIEF

Zeynep Hamamci

Aysel Esen Çoban

According to career development theorists, individuals who are in different career development period should fulfill some development task. Vocational maturity is related with completing successfully career development duties. If individuals did not complete career development duties successfully, they may not make rational and correct career decisions.

Recently, many studies in literature related to vocational guidance emphasized that irrational beliefs regarding career choice play a significant role in career decision. For example, Sounders, Peterson, Sampson and Reardon (2000) found that irrational career beliefs predicted career indecision significantly. In addition, it was found that there was a high and positive correlation between irrational career beliefs and career indecision (Dipeolu, Reardon, Sampson, Burkhead, 2002; Kleiman, Gati, Peterson, Sampson, Reardon and Lenz, 2004; Osborn, 1998). However, there was a limited research in the literature on career maturity level and irrational beliefs (Luzzo and Smith, 1998).

Despite the fact that, career maturity, career indecision and irrational beliefs have been studied separately in the literature since 1990's in Turkey, there is no study about the relationship among irrational beliefs and vocational maturity and career indecision. For that reason, the relationship among irrational beliefs, vocational maturity and career indecision of high school students were examined in this study.

METHOD

A total of 282 high school students (F=166, 58.09%; M=116, 41.1%) were participated to the study in Gaziantep. The age range of the group was between 14 and 17. The age mean of the group was 15.78. 88 (31.2%) students attended to preparatory class, 83 (29.4%) students attended to 9th grade, and 111 (39.4%) students attended to 10th grade. Also, most of the students (66.7%) mentioned that they did not get any help about vocational choice from counselors. In this research, the Vocational Maturity Scale, developed by Kuzgun and Bacanlı (1996) was administered to the students. Also, the Career Indecision Inventory which was developed by Çakır (2003) was used to evaluate students' career indecision levels. In order to identify students' irrational beliefs, the Irrational Belief Scale, developed by Türküm, Balkaya and Karaca (2005), was used.

In the study, the relations among vocational maturity, career indecision and irrational beliefs of the students were analyzed by Pearson Correlation Coefficient. Also, regression analysis was used to find out whether irrational beliefs predict vocational maturity and career indecision significantly.

RESULTS

In this study, it was found that there were low correlations among general irrational beliefs, vocational maturity, and career indecision. Yet, it was found that the correlation between irrational career beliefs and

career indecision was positive and high. Moreover, irrational career beliefs were negatively and moderately correlated with vocational maturity. Further, it was found beliefs regarding career choice related to career indecision rather than vocational maturity. The result of regression analysis showed that general irrational beliefs predicted vocational maturity and career indecision with low level. However, career irrational beliefs predicted 55% of career indecision and 26% of vocational maturity.

DISCUSSION

In accordance with the results, it was concluded that career indecision and vocational maturity were mostly related to career irrational beliefs rather than general irrational beliefs. In other words, when individuals have a high level of career irrational beliefs, the level of their career indecision increases, but the level of vocational maturity of the individuals decreases. This finding is consistent with findings of Dipeolu, Reardon, Sampson, Burkhead (2002), Kleiman, Gati, Peterson, Sampton, Reardon and Lenz (2004), and Osborn (1998). In schools, counselors can find out students having a high level of irrational career beliefs and they can try to change irrational career beliefs of student through individual and group guidance activities. In future studies, specific scales which measure irrational beliefs related to vocational choice can be developed.